

PETŐFI SÁNDOR

A Bessenyei Györggyel elindult irodalmi megújulás Petőfi Sándor (1823— 1849) költészetével jutott el a csúcspontra: neve a magyar irodalmi közvéleményben összeforrott a költészet fogalmával. Művészete a romantika kiteljesedését, de egyben annak meghaladását is jelentette.

A PÁLYAKÉP VONATKOZÓ MOZZANATAI: - CSAK VÁZLATOSAN!!!

1846 tavasza fontos fordulópont Petőfi életében és költői útján. A Várady Antalhoz címzett költői levele megváltozott hangulatát bizonyítja. Az episztola befejezése pedig új politikai tájékozódásáról is hírt ad.

Márciusban visszatért Pestre, s szervezni kezdte a Tízek Társaságát. 1846-ban megismerte a 18 éves Szendrey Júliát, 1847-ben megtartották az esküvőt a szülők tiltakozása ellenére.

Az 1847-es év meghozta számára az igazi barátot is, Arany Jánost. 1848 januárjától a forradalomvárás lázában égett, hiszen korábbi látomásainak megvalósulását látta az ekkori európai népfelkelésekben. Március 15-ének egyik vezetője, hőse, de az elért politikai eredményeket kevesellte, s szinte másnap már kiadta a „respublika” jelszavát. Királyellenes verseket írt, népgyűléseket szervezett, támadta a kormány politikáját, szembekerült vezető politikusokkal, s fokozatosan kezdte elveszíteni korábbi népszerűségét. Így kerülhetett arra sor, hogy június 15-én a szabadszállási képviselő-választásokról valósággal menekülnie kellett a félrevezetett, felbőszített paraszti tömeg előtt.

1848-ban szabadságharc idején századosi rangot kapott, 1849 januárjában jelentkezett Bem tábornoknál. A lengyel származású fővezér szinte fiaként bánt vele. Segédtisztjévé nevezte ki. Az orosz seregek előrenyomulása miatt a katonai tábor nyújthatta ekkor a legnagyobb védeltséget. Petőfi csatlakozott Bem seregéhez, részt vett a segesvári csatában, Itt és ekkor tűnt el örökre Petőfi, 1849. július 31-én. Sírjának helye ismeretlen.

Forradalmi látomásköltészet – EZ KELL!!!

Petőfi 1846 tavaszától a világforgalom lázában égett. Petőfi forradalmi látomásköltészte 1846-tól bontakozik ki. Lényeges gondolata: az egyén szabadsága a szabadság világméretű megvalósulásával lehetséges. Hisz abban, hogy az emberiség halad az általános boldogság felé, s az rövidesen el fog érkezni. Viziói személyes jellegűek: ő maga is ott lesz a harcban. Verseit az a hit hatja át, hogy **az emberiség egyenletesen, törés nélkül halad végső célja, az általános boldogság felé**, a cél elérésének **eszköze pedig a szabadság**. Ezt a **világsszabadságot** egy utolsó, kegyetlen, **véres háború fogja megszülni**, melyben a rab népek leszámolnak zsarnokaikkal, s ezután — hirdeti a kemény meggyőződés hitével — , a menny fog a földre leszállni Ez a derűlátás lobog benne a szabadszállási képviselő-választás kudarcáig. E jövőt idéző vízió legelőször a Levél Várady Antalhoz (1846) írt episztolában jelenik meg.

A **szabadságélmény** hangsúlyozásához kapott indítást kapott a hazafias költészettől, de Petőfinek már igen korán jelentkező személyes motivációja a rendkívül erős vágy a függetlenségre. **Olvasmányélményeinek** kiemelkedő szerepe volt szellemi fejlődésében, szemléletének radikalizálódásában. Nagy érdeklődéssel olvasta a francia történelmi irodalmat és a **francia forradalmak** történetét. Bár az egész korábbi történelem nem más, mint állandó harc a „jók” és „gonoszak” között, s a küzdelem mindig az utóbbiak győzelmével végződött, az emberiség megváltható, s tulajdonképpen ez a történelem „célja”.

A történelem dinamikus mozgása felfogása és hite szerint rövidesen forrpontra jut: ekkor egy kegyetlen, **véres háborúban a felkelt rab népek leszámolnak zsarnokaikkal**, s először a történelem folyamán győzni fog a jó.

Világképének kialakításában a meghatározó élményt **személyes sorsának** alakulása, hányattatásai és tapasztalatai adták. Rendkívül érzékeny volt mindenféle társadalmi egyenlőtlenség iránt, s a pályáján elért sikerei csak növelték elszántságát a zsarnokság és a

szolgaság elleni küzdelemben. A hajdani (családi) jómód elvesztését kompenzáló, s a maga erejéből beérkezett ember öntudatával mért mindent a tehetségen, és semmit sem gyűlölt úgy, mint a (számára is) meghaladhatatlan társadalmi korlátokat.

Az igazi költők helye elöl van a megváltók között, az igazságtalanság elleni harcban részt kell venniük.

A látók-szerep válik költészetében a legfontosabb költői feladattá. Különösen szembetűnő ez A XIX. század költői című versében, amely a **forradalmi próféciát ars poeticává** emeli, s **általános követelményként** állítja valamennyi kortárs költő elé. A nemzeti függetlenség hiánya és a polgárosodás megkésettsége következtében nálunk is az irodalmat a nemzet ébresztőjének, tanítójának és lelkiismeretének tekintette a közvélemény-formáló nemesi értelmiség. A **költőtől azt várták, hogy egyúttal néptribun, vezér, politikus is legyen** egy személyben. Ennek a szerepnek Petőfi mintegy elébe ment; igaz, jóval radikálisabb társadalomjavító programmal kötötte össze, mint amiben a nemesi értelmiség túlnyomó része gondolkodott.

E verstípus jelentőségét mutatja, hogy mintegy harminc vers, s köztük több jelentős sorolható ide. A legjobb versekben mint az Egy gondolat bánt engemet... (1846. december), vagy A XIX. század költői (1847. január) és Az ítélet (1847. április?) címűekben nemcsak a látnoki gesztus jelenik meg, hanem a látomás is.

A látomás-versek jellemzői: **1. a világszabadság** (Egy gondolat bánt engemet...), **2. a jók és a gonoszak harca** (Az ítélet), **3. a világot megtisztító vérözön** (Az ítélet), s végül **4. az eljövendő Kánaán** (A XIX. század költői, de utalásszerűen a többiben is).

A látomás-versek típusai: **a próféta** (A XIX század költői, Egy gondolat bánt engemet...), és **az apokaliptikus irodalom** (Az ítélet) hagyományát követők.

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET... -elemzés

Látomásversei közül az egyik legjelentősebb, mely „a nagy romantikus-szimbolista víziókkal vetekszik”, az Egy gondolat bánt engemet... Ezzel a zaklatott menetű **rapzódia**val búcsúztatja az 1846-os esztendőt.

Petőfi legnépszerűbb jövendölés-verse, amelynek hitelét a költő személyes sorsa, mártírhalála látszott megpecsételni. Valójában a zaklatott lélekállapotot lendületesen visszaadó rapzódia rendkívül feszes logikai ívre épül: a tematikus egységeket (a prózai halál elhárítása, a **fenséges halál áhítása**, ennek pontosítása: elesni a szabadságküzdelem végső ütközetében - a cél nagysága minősíti az áldozatot is) mintegy kontrakarírozza a modalitás (a megnyilatkozó választja halálát, a szabadságért elszenvedett áldozatot).

A bántó, az **elviselhetetlen** gondolat a lassú, **észrevétlen elmúlás**, melynek visszataszítóan hosszadalmas folyamatát a két hasonlat (hervadó virág, elfogyó gyertyaszál) részletező kibontása érzékelteti. A cselekvő akarat két izgatott felkiáltásban utasítja el ezt a halálnemet, s rögtön ezután **két metafora (fa, kőszirt)** fejezi k — egyelőre — **a költő óhaját**. A metaforikus képek azonban csak annak a másoknak, a lassú és beteg sorvadásnak vágybeli ellentétei: az épnek és erősnek hirtelen, elemi erők által okozott, nagyszerű jelenségektől kísért pusztulását jelentik. **De ez** a megsemmisülés is **passzív halál**, mint a verskezdeti, s ezért a költő számára ez is elfogadhatatlan.

A három pont és a gondolatjel a töprengés csendjét jelzi, a végleges döntést megelőző időt. Az előbbi képek után jelenik meg a cselekvő halál gondolata egy nagyszabású látomásban. Ez **a látomás-szakasz egyetlen hatalmas versmondattal**, mely időben egymást követő jelenségek során át rohan a megnyugtató megoldás felé. Ez a rész az előzőekhez képest is, de önmagában véve is nagyarányú fokozást valósít meg. A feltételes mellékmondatokban tárul fel a már más versekből (Levél Várady Antalhoz; Véres napokról álmodom...) ismert vízió: minden rabszolganép a „**világszabadság**” szent jelszavát harsogva **megütközik a zsarnoksággal**.

Látási és hallási képzetek ismétlődése erősíti a **nagy ütközet** izgatott elképzelését: a lelkesedés „piros” színe az arcokon és a zászlókon, s az „elharsogják” igének a földkerekségen kelettől nyugatig végighömpölygő mennydörgése. A „ Világszabadság!” önálló verssorba kiemelése erőteljes hangsúlyt ad az utolsó harc nagyszerű célkitűzésének. A költemény — a feltételes mondatok főmondatával: „ Ott essem el én” — egyes szám első személyben folytatódik. A felzaklatott költői képzetet a közvetlen összecsapás forgatagába, vad rohanásába vezet. Az erőteljes hangjelenségek kavargása — az acéli zörej, a trombiták riadója, az ágyúdörej — összekapcsolódik a gyors mozgással, a fújó paripák száguldásának látomásával. A költő erkölcsi elszántsága, a föllekesült akarat ebben az utolsó ütközetben tudja csak elképzelni a megnyugtató halált, az önfeláldozás, az életáldozat misztériumát. Elesni ebben a nagy csatában **már nem passzív megsemmisülés**, mert maga a **hősi halál** ténye is szolgálat, a „kivívott diadal” előidézője. — Ritmust vált a költemény: az eddigi jambusi sorok lejtését robogó anapestusok veszik át — felerősítve a vad rohanás és a harci zaj képzetét, mely elnyeli az életét boldogan feláldozó ember személyes megnyilatkozását: „örömteli végszavát”: Ott essem el én, /A harc mezején, / Ott folyjon az ifjui vér ki szivembül.

A páros rímű, változó hosszúságú verssorok izgatott lüktetése is jól idomul a nagy szabadságharc mozgalmasságához.

A ponttal és gondolatjellel lezárt mondat után a költemény visszatér előbbi ritmusához; a vers lecsendesedik, „története” lelassul, s megrendült ünnepélyességgel engedi át magát a nagy temetési nap végső látomásának. Az a biztos hit szólal meg a záró szakaszban, hogy az utókor, a hálás nemzedék megadja a végső tisztességet önfeláldozó hőseinek. A rapszódia a **legfőbb gondolat**, a „**szent világszabadság**” jelszavának végső zengésével fejeződik be.

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET... (1846 utolsó verse) - vázlat

Az egyik legjelentősebb látomásverse.

Zaklatott menetű rapszódia.

A megsejtett és várt világforradalom vízióját jeleníti meg.

Versszervező erők:

- ellentét (passzív, illetve aktív halál)
- fokozás (villámsújtotta fa, szélvész által kicsavart fa, hegyről legördülő kőszirt)
- erőteljes színek (piros, fekete)
- erőteljes hangok (harsogás, mennydörgés)

Versszerkezet: 36 sor; tudatos kompozíció: az egységek végén gondolatjel.

- 1-12. sor: bevezető egység.

A passzív, lassú, hétköznapi halál bemutatása két hasonlat (hervadó virág, elfogyó gyertyaszál) részletező kibontásával — ezt két felkiáltással elutasítja.

Ellentéte: a nem hétköznapi, hirtelen halál metaforikus képei (fa, kőszirt) — de ez is passzív halál, így ez sem felel meg.

- 13-30. sor: a harc víziója, a cselekvő halál bemutatása egy látomásban. Egyetlen feltételes körmondat („Ha majd...).

Egy képzeletbeli sík vidéken az összes „rabszolga-nép” elfér, s ott megütközik a zsarnoksággal. A világszabadságért harcolnak. Itt akar elesni a költő is („Ott essem el én. . . A harc képei erőteljesek, mozgalmassak, színesek, hangosak.

A verssorok izgatott lüktetésűek, az erőteljes hangjelenségek összekapcsolódnak a gyors mozgással, a fújó paripák látomásával.

- 31-36. sor: a temetés látomása: a névtelen hőseket közös sírba temetik.

Megrendült ünnepélyesség.

A vers itt lecsendesedik.

A záró részben biztos hit szólal meg: a hálás utókor megadja a végső tisztességet a

világszabadságért meghalt hősöknek.

A vers ritmusa:

- 1-12. sor: 8-10-11 szótagú, jambikus sorok.
- 13-30. sor: anapestusok — gyorsabb ritmus.
- 31-36. sor: újra jambusok, melyeket spondeusok lassítanak.

A vers stílusa: romantikus.

A XIX. SZÁZAD KÖLTŐI - elemzés

1846 után jut el egy újfajta költő-ideál kialakításáig, egy új művészi hitvallás hirdetéséig. Azonosul a romantikus „költő-apostol” eszménnyel A XIX. század költői című verssel a **profétai irodalom** hagyományát követi. **Programvers és ars poetica**: a költő megfogalmazza benne **politikai és művészi eszményét**.

A XIX. század **költői** (1847) című verse szerint a költő **Isten küldötte**, „**lángoszlop**” mely valaha a zsidókat vezette az egyiptomi bujdosás során, **a költészet pedig politikai tett**. — A költők kötelessége a népet elvezetni a Kánaánba, az ígéret földjére. Ezt az eszményt, ezt a **szent és nagy küldetést állítja követelményként** századának költői elé. Ennek érdekében szenvedélyes indulattal érvel és bizonyít: tiltással figyelmeztet a feladat rendkívüliségére (1. versszak), meghatározza a **népvezér-költők szerepét**, rendeltetését (2.), felháborodottan **átkozza meg a gyáva és a hamis, hazug proféták** magatartását (3—4.). **A látnok-költő** az éhen-szomjan, kétségbeesve tengődő millióknak vigaszul **feltárja a jövőt**: költői képekkel írja körül az elérendő cél, a Kánaán legfőbb jellemzőit (5.). **Az „ígéret földé”**-nek jellemzőit Petőfi egyetlen egyszer adta meg, A XIX. század költői **ötödik versszakában** (különben megmaradt az általánosság szintjén): „Ha majd a bőség kosarából / Mindenki egyaránt vehet, / Ha majd a jognak asztalánál / Mind egyaránt foglal helyet, / Ha majd a szellem napvilága / Ragyog minden ház ablakán...” Itt az elérendő célok között a korabeli magyar állapotokhoz képest páratlanul radikális gondolatot is találunk, az egyenlő elosztás követelményét.

A vagyoni, a jogi és a kulturális egyenlőség utópisztikus elképzelése túlmutat már a közeli jövőn. Ezt **az időbeli messzeségbe helyezést** érzékeltetik az 5. versszakban a romantikus körmondat „Ha majd” kezdetű feltételes tagmondatainak párhuzamos ismétlődései — mintegy újra meg újra a közvetlen jelentől elszakítva s a távoli víziókba lendítve a szemléletet.

A cél elérése nem kétséges, **a prófécia beteljesülése bizonyos**, de **az időpont bizonytalan**. A költő itt már nem láttatja önmagát az elkövetkező időben, nem szól személyes részvételtől, sőt a „talán” tétovásága azt jelzi, hogy „munkájának” eredményét nem fogja megérni (6.). A látnok nem ismerhet bizonytalanságot, kételyt, legfeljebb annyit, mint a vers zárlatában: „Talán az élet, munkáinkért, / Nem fog fizetni semmivel”, s ez után is nyomban következik a „de”, az áldozat értékének hangsúlyozása. Másutt még nyomatékosabb a kettősség; az áldozat riasztó nagyságát és a vállalás pátoszákat kapcsolja össze: „Ez nagyszerű, de véres kor lesz. / És úgy is illik, hogy véres legyen!” (Levél Várady Antalhoz), „De legelső diadalma / Vértengerbe kerül. Mindegy” (Az ítélet).

A költemény mégis megnyugvással, a feladat teljesítésének boldogító tudatával zárul. A **képek ellágyulása**, puha, tapintható finomsága (szelíd, lágy csók; virágkötél; selyempárna) a halál órájának lelki békességét sugallja. Mert nem az eredmény, hanem a szándék minősíti az embert, a szolgálat, a használás akarata: a próféta szerepe nem a beteljesülés átélése, csupán ennek hirdetése. Az örök üdvösséget ebben a versben is az eszményi földi léttel, a megvalósult világszabadsággal azonosítja.

A biblikus motívumok át- meg átszövik a vers szövetét, s a politikai meggyőződést a vallásos hit magasába emelik, a látomást ars poeticává avatják.

Ez a költemény minden **romantikus szenvedélyessége** ellenére is kerek, zárt, **szinte klasszicista kompozíció**; az indulatok nem teszik zaklatottá, nem bontják meg a sorok, a strófaszervezetek és a rímek szabályos ismétlődését: a nyelvi-képi anyag romantikus jellegével szemben a vers logikai-mondattani felépítése klasszicista módon retorizált. A vers hangneme: retorikus, benne szenvedélyesen érvel az új költői szerep és feladatvállalás mellett - szavainak a meggyőzés erejével kell hatnia. Az érvelő, bizonyító, meggyőző retorikára esik benne a fő hangsúly. Gangemét emelkedettség, ünnepélyesség jellemzi. Retorikai alakzatok: ellentét, párhuzam, ismétlés, figura etimologica, anafora, halmozás
Hátralévő néhány évében ez a küldetéstudat hatja át Petőfi politikai költészetét.

A XIX. SZÁZAD KÖLTŐI - vázlat

Keletkezés: 1847. január. - ars poetica, (program)vers - politikai és művészi eszmény
Hisz abban, hogy a költőknek küldetésük van és a művészetek által jobba lehet tenni a társadalmat (ezt jelképezi: a húr, a lant és a szent fa) - a szabadság az emberség második megváltója; a költő mint néptribun
Meghatározó motívum: a Mózes-párhuzam (a művészi szerep prófétasággal való azonosítása).

A prófétaszerep nemcsak az alkotásra, a konkrét cselekvésre is vonatkozik.

A költőnek részt kell venni a világ átalakításában, művészetét alá kell rendelni a szabadság, egyenlőség eszméinek - a versben megfogalmazott gondolatok, célok nem csupán önmagára érvényesek

A vers hangneme: retorikus, benne szenvedélyesen érvel az új költői szerep és feladatvállalás mellett - szavainak a meggyőzés erejével kell hatnia - emelkedettség, ünnepélyesség;
Retorikai alakzatok: ellentét, párhuzam, ismétlés, figura etimologica, anafora, halmozás

Szerkezet:

1-4. versszak.: kétféle költői magatartást állít szembe — a szentimentális költészeteszmény képviselőit (hamis próféták) és a népért küzdő romantikus eszmény képviselőit (vezér, lángoszlop, próféta).

5. versszak: utópikus jövőképet vázol fel egy romantikus körmondatban.

6. versszak: a fenti cél megvalósulásáig küzdeni kell még.

Zárlat: szentimentális (a szép halál a jutalom — szelíd, lány csók, virágkötél, selyempárna).
Hátralévő néhány évében ez a küldetéstudat hatja át Petőfi politikai költészetét.

AZ ÍTÉLET (1847)

A várt és remélt szabadságharc gondolköréhez kapcsolódik **Az ítélet (1847)** című költemény is. A hexameteres forma a nagy antik eposzok fegyveres harcait juttatja eszünkbe, **a cím pedig keresztény-vallásos** fogalomhoz társul: a bibliai **utolsó ítélet** végső igazságtevésére utal, ezáltal **az apokaliptikus irodalom** hagyományát követi. Ebben a versben kevesebb a személyes átéltség, a közvetlen lírai érdekeltség. Inkább közlő, magyarázó jellegű, és **a költő saját történelemszemléletét** fejt ki benne. A múlt tanulmányozásából következtetéseket von le: **az emberiség története örökös harcok folyamata**. Majd a jelenre vetett pillantás után a nem is távolinak vélt **jövőbe** veti tekintetét, s megjósolja az elkövetkező **„rettenetes napokat”, az utolsó véres háborút, mely megold minden társadalmi problémát**, s utána megvalósulhat **a földi menny**.

Az uralkodó, a versen végigvonuló kép egy nagyon kifejező metafora: **az emberiség története vérfolyam**, s ez csak a vértengerbe torkollva fog megpihenni.

A „Rettenetes napokat látok közeledni” kezdetű sorral **a jövőbe néző próféta szertartásos szerepét** ölti magára a versben beszélő. **Hosszadalmasan készíti elő** (nyolc és fél sorban) a

be nem avatott hallgatókat **a látomás tételszerű kihirdetésére**, s közben közli az általa már látott **jövendő reá tett hatását**: borzad, **iszonyodik, de egyszersmind kedvre derül** és „szilaján örül”. Ez **az érzelmi kontraszt** összhangban áll **a prófécia ellentmondásos tartalmával**, történésével: a jók diadalma a gonoszok felett vértengerbe kerül ugyan, **de** „ez után kezdődik az élet, az örök üdvösség”, s „**a menny fog a földre leszállni**”. Jellemző nemcsak Petőfire, hanem általában a forradalom előtti **optimista hitre**, hogy hiszik: máról holnapra, egy csapásra megváltozhat a világ, **beteljesülhetnek az emberiség évezredek álmai**.

Szerkezet:

Az első rész középpontjában a történelem—vérfolyam metafora áll; a jövendölés egyik legfontosabb látomásos képét, a jövő vértengerét készíti elő

A második rész a lírai én lélekállapotát, a rettegés és az ujjongás egyidejű átélését jeleníti meg

A harmadik rész: a látomás részletes megjelenítése (a világméretű küzdelem kirobbanása; az emberiség két táborra oszlik, hasonlóan a bibliai végítélethez — „jók és gonoszok”)

A lírai én tudatosan átértelmezi a végítélet bibliai fogalmát, s az örök üdvösséget az eszményi földi léttel, a megvalósult szabadság új világkorszakával azonosítja - a romantikus és politikai eszmény találkozása

Kitekintés:

Az életrajz vonatkozó elemei: megvalósult a jóslat (1849. július 31. — Segesvár).

Babits Mihály prófétaversei (Mint különös hírmondó..., Csak posta voltál)

Ady Endre: messiás-költő, a költő-váteszi szerep vállalása is, amely együtt jár a küldetéses ember öntudatával (A muszáj Herkules, Az én magyarságom, Hunn, új legenda)